

Jan-Erik Andersson var en av landets första djur- och miljöskyddsinspektörer när den då nya djurskyddslagen trädde i kraft 1988. Sedan dess har han sett alla sidor av jobbet. Här ger han en bild från insidan.

Av Peter Hillve

Den före detta inspektören:

Det saknas ett tydligt ledarskap

I dag är Jan-Erik Andersson egen företagare och hjälper lantbrukare som hamnat i trångmål med myndigheterna. Han är följaktligen fri att öppet berätta om tuffa arbetsförhållanden, en särpräglad tjänstemannakultur och en syn på brukaren som inte alltid är den vi trodde.

”En av mina erfarenheter av inspektörsjobbet rörde en anmälan av ett slakteri där det påstods råda missförhållanden. Det gjorde det också. Det var kaos. När vi var färdiga med inspektionen, hade någon skurit av en suggrumpa och fäst fast den på en av de väskor jag lämnat utan tillsyn på kontoret. Det var en present från slakteriet. Polisen tog tag i det där och platschefen blev så småningom dömd för brott mot djurskyddslagen”, berättar Jan-Erik.

UPPHÄVDE VITESFÖRELÄGGANDET

Sedan dess har Jan-Erik varit med om åtskilliga missförhållanden – i båda riktningarna. Han har också sett många reaktioner, både från de

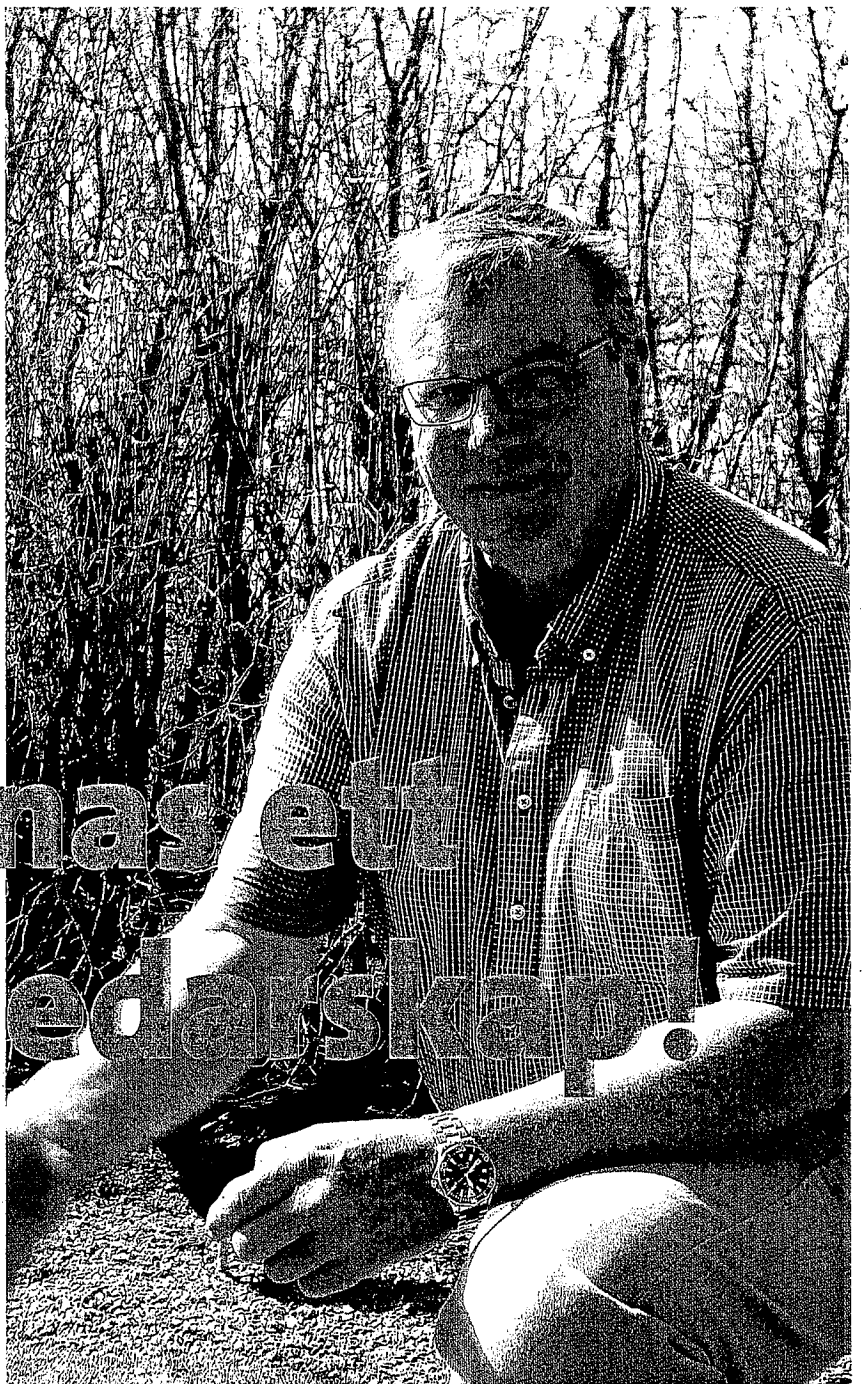
kontrollerade verksamheterna och från kollegorna. Vid ett tillfälle fick en mjölkproducent ett rejält vitesföreläggande på grund av påstådda missförhållanden – 15 månader efter inspektionen! Jan-Erik hjälpte lantbrukaren att överklaga till förvaltningsrätten, med påpekandet att det hade hänt mycket på 15 månader.

Förvaltningsrätten återremitterade ärendet till Länsstyrelsen. Först efter föreskriven svarsperiod, fick lantbrukaren beskedet att Länsstyrelsen upphävde det tidigare vitesföreläggandet, med motiveringen att det gått för lång tid mellan inspektion och föreläggande!

DET HANDLAR OM KONTORSKULTUREN

Varför återkallar Länsstyrelsen ett beslut på grunder som inte har med de påstådda missförhållandena att göra?

”Djurlidanden eller andra missförhållanden kan mycket väl underordnas myndighetens interna behov”, menar Jan-Erik. ”Om man möter ett kvalificerat motstånd från djurhållaren försvinner ofta djurhänsynen från kartan. Här är någon som är lite påläst. Då kan vi inte bara köra på som vi brukar’. Då lägger de ärendet åt sidan och ägnar sig åt något annat. Men det måste vara ett kvalificerat motstånd. När bonden knyter nävarna i fickan och går i försvar,

Jan-Erik Andersson är inspektören som bytt sida. Idag hjälper han lantbrukare som fått problem med myndigheterna.

reagerar inspektören med en annan del av myndighetshjärnan. Då blir det inte lätt att vara bonde. Det handlar om kontorskulturen.”

KRÄVER KRYSS I RUTORNA

Jan-Erik menar att de tuffa arbetsförhållandena internt resulterar i en ganska tuff syn på brukaren. Att det blir en negativ spiral. Ett exempel på den svåra arbetssituationen för inspektören är att Jordbruksverket kräver ett kryss i en ruta för var och en av de frågor som finns i inspektionsprotokollet. Detta gäller även om det inte är relevant att kryssa i något. Här har det hänt att inspektörer kryssat i saker de inte har en aning om och sedan motiverat det med att de var tvungna att fylla i något. Med negativa och ofta kostsamma följder för den inspekterade, helt i onödan.

ELAKAST VINNER

Men det som avgör den enskilda inspektionen är ändå något annat.

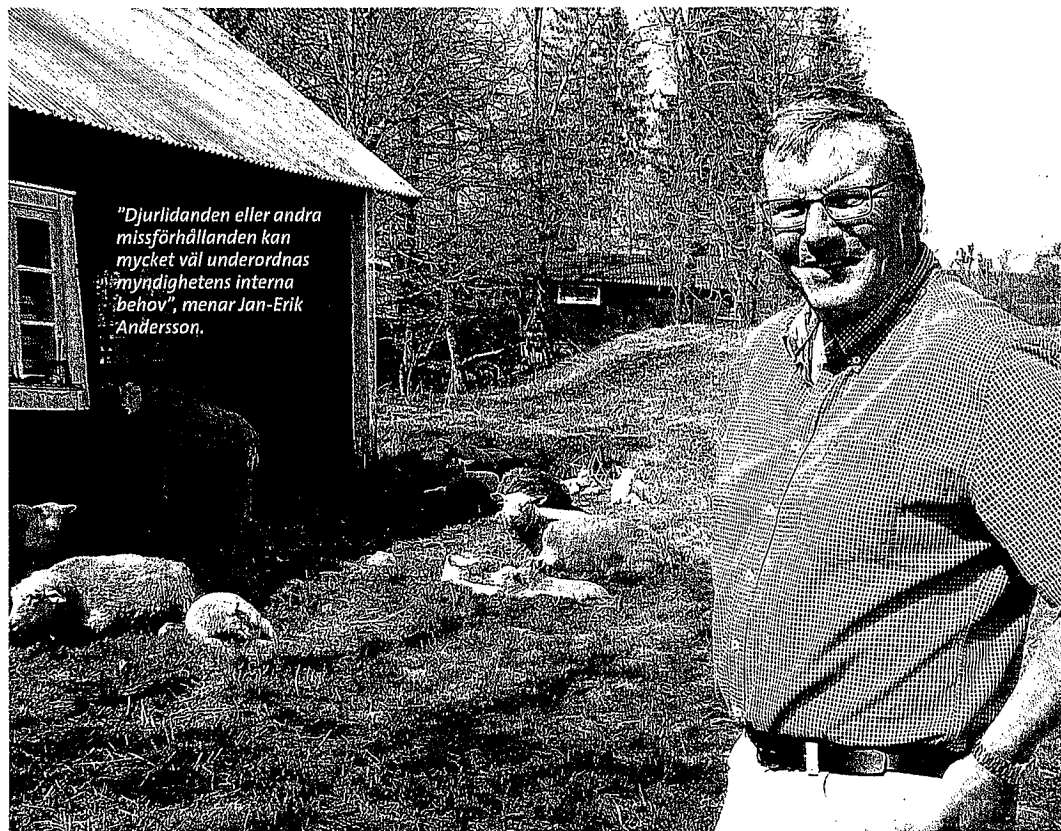
”Arbetsplatser är oerhört skiftande. Men kontorskulturen påverkar alltid hur brukaren blir granskad och behandlad”, säger Jan-Erik och fortsätter:

”Kontorskulturen är inget man kan sätta ord på utan det handlar om hur andan är bland kollegorna. Vad som applåderas på veckomötet och vem som står högst i rang. Tyvärr är det i alldeles för hög utsträckning den som klämt till med det strängaste beslutet som applåderas högst. Elakast vinner. Eller den som har omhändertagit djur eller fått ett stort återkrav på gårdsstödet. Klarar du det där får du hög status på kontoret.”

SNABBT POLITIK

”Det blir snabbt politik av enskilda frågor. Du har många unga inspektörer, på sitt sätt välutbildade, som brinner för att förändra världen. De vill göra allt för att rädda den. Det där är föredömligt som livsprincip, men på jobbet blir det snabbt en kultur som inte hör hemma bland tjänstemän. Det drabbar ju dem man skall granska.”

Mot detta ställer Jan-Erik ett annat myndighetsideal. Myndigheten som noggrant följer beskrivna lagar och regler, men tolkar med rim och reson. Det är detta du skall hålla dig till som tjänsteman. Det är de reglerna som skall

”Tyvärr är det i alldeles för hög utsträckning den som klämt till med det strängaste beslutet som applåderas högst”

kommuniceras av ledningen. En oklanderlig och korrekt hantering. Tyvärr syndas det alltför ofta på den punkten.

MISSTÄNKLIGGÖRANDETS KULTUR

Jan-Erik berättar att kontorskulturen hela tiden skapar en slags mental bruttolista, där de enskilda försyndelserna hos brukaren inte är definierade i förväg eller rangordnade. Listan finns inte nedtecknad, men den växer i den interna kulturen, den blir en del av den och lantbrukaren får aldrig en chans att göra en självständig helhetsbedömning. Listan kan nämligen när som helst utökas med fler möjliga ”brott”, beroende på omständigheterna.

”Det tydligaste exemplet på att dina försyndelser plötsligt kan öka i antal är en formulering som ofta dyker upp längst ned i en inspektionsrapport: ’Det kan ha förekommit brister som inte kunde observeras vid kontrollen’. Med den formuleringen skuldbelägger systemet den granskade utövaren och låter honom tydligt förstå

att: Du skall inte tro att du kommer så här lätt undan, för det finns säkert något mer vi inte har hittat hos dig.”

RANGHÖG PÅ KONTORET

Lantbrukets Affärer får se fler inspektionsrapporter från Jan-Eriks vardag, mycket riktigt med samma formulering i slutet, låt vara med olika lydelse.

”Jag menar att det här är både olämpligt och onödigt. Formuleringen är ett sätt att själv klara halsen om man skulle ha missat något. Dessutom kommunicerar den godtycklig makt”, fortsätter Jan-Erik.

Här återknyter Jan-Erik återigen till kontorskulturens betydelse för inspektionsresultatet.

”Normen för att fria eller fälla sätts av den som är ranghög på kontoret. Det blir ofta dennes åsikter som blir normen och då handlar ett ärende plötsligt inte längre om djurhänsyn eller rättssäkerhet. Det har gått prestige i frågan och det gäller att foga sig internt.”

Jan-Erik visar många exempel på hur fel det kan bli om inspektören inte har någon relevant erfarenhet.

TYDLIGT LEDARSKAP

”Kulturen har självklart ett avgörande inflytande över inspektionerna. Det blir mycket vi och dem. Med fokus på att vi inte litar på ’dem’. Företagaren är ju den som förstör. Det skall man motarbeta. Visst skall de som smutsar ned fällas, men själva attityden är olycklig. Då dras

ju alla över en kam. Det kan ju handla om lantbrukare som vill göra ett bra jobb...”
Vad är det som avgör hur kontorskulturen formas? Ledarskapet är en viktig faktor. Kompetensnivån en annan. En tydlig ledare lämnar inte utrymme för individuella versioner eller egna agendor.

Utan den tydligheten växer frågorna. Om svaren uteblir, fyller gruppen själv i luckorna. Så matas kulturen. Saknas adekvat kompetens, blir den utfyllnaden ljusår från verkligheten.

EGEN ERFARENHET

”Det kan inte vara ett tillräckligt tydligt

Jan-Erik Andersson tipsar: Tänk på detta i samband med en inspektion

Säg välkommen tillbaka – om det behövs!
Du behöver inte släppa allt du har för händer och möta inspektören direkt när han kommer. Du har alltid rätt att säga ”Jag har inte tid”. Du kan få höra hot om polis och tvär villkor, men du har rätt att själv vara med och bestämma en bra tidpunkt för inspektionen. Se bara till att vara tydlig med att inspektören är välkommen, men på en tid som passar dig bättre. Se också till att du inte är ensam under inspektionen.

Vilka är ni?
Inspektörer skall kunna visa legitimation. Be att få se id och skriv gärna upp namnen. Fråga också vad deras chef heter. Detta är normala och professionella standards.

Ta det lugnt!
Du har rätt att få veta varför de är där. Ta det lugnt och ställ frågan. Om du är anmäld av någon, har du rätt att ta del av anmälan och namnet på den som anmält. Om du av ett eller annat skäl är utvald för inspektion, se till att få en kopia på det beslutet. Läs igenom det. Därefter: Välkommen att inspektera!

Vad skall ni titta på?
Den enkla frågan avgör vad ni skall vandra omkring i

(avgränsning): Om ärendet handlar om beteskraven, är det betet som skall besiktigas och inte båsplatserna. Markera vänligt men bestämt. Det är din professionella roll att ställa krav på den som ställer krav.

Är de klädda för ändamålet?
Vid djurhållning är inspektörerna skyldiga att ha rena skyddskläder. Du är såklart angelägen om att inte få in smitta och därför vill du förvissa dig om allt är rent. Också stövlarna.

Håll i roddret
Vissa inspektörer har för vana att komma två. Efter en stund kanske de delar på sig. Du står kvar på gårdsplanen och talar med den ene, medan den andre plötsligt befinner sig i stallet. Var tydlig med att du inte vill att de delar på sig. Inspektörerna besöker din verksamhet, du är värden.

Skriftlig sammanfattning
Du har rätt att få en sammanfattning av inspektionen innan inspektören åker hem. Av den skall de huvudsakliga bristerna framgå (om det fanns några!). Sammanfattningen är viktig för ditt kommande agerande. Du vill också ha den skriftligt.

Vad säger psykologen?

”... flera länsstyrelser saknar den ledning som i slutänden garanterar lantbrukaren en rättvis bedömning”

ledarskap på landets länsstyrelser när det ser ut som det gör. Jag kan med min bakgrund se att flera länsstyrelser saknar den ledning som i slutänden garanterar lantbrukaren en rättvis bedömning. Det där vet jag ju dessutom av egen erfarenhet”, berättar Jan-Erik.

Sannolikt är kompetensprofilen på landsbygdsavdelningarna fortfarande ett resultat av att djurskyddstillsynen förstatligades år 2009. Länsstyrelserna fick då ta över personal från kommunerna. Det skedde alltså inte någon riktad rekrytering till inspektörstjänsterna.

”Länsstyrelserna fick inte en chans att rekrytera inspektörerna ändamålsenligt. Avdelningarna blev i stora stycken en produkt av LAS och kulturerna formades därefter. När du anställs idag, är det den kulturen du skall passa in i. Då gör du som de andra gör, annars är det adjöss.”

EFTERLYSER EN KVALITETSKONTROLL

Jan-Erik menar att ett av grundproblemen är ”formatmallen” för hur man gör på jobbet. Som nyanställd måste man från början få klart för sig hur man korrekt och humant bör agera i olika lägen. Det är där kravet på ledarskapet blir som tydligast.

”Jag efterlyser också en kvalitetskontroll i inspektionerna. Idag kan man skicka ut en inspektör som aldrig sysslat med lantbruk för att bedöma en vattensjuk betesmark. Beslutet blir helt och hållet hans eget och det krävs ingen dubbelkoll av någon med mer erfarenhet. Då är också risken stor att utgången av en fråga avgörs av vad som händer i själva mötet – och inte av en korrekt genomförd inspektion.”

STÖRRE MAKT ÄN POLISEN

Jan-Erik exemplifierar ur sina rapporter med en inspektör som dyker upp i flera av de ärenden som han jobbar med idag. Inspektörens första kommentar när hon går ur bilen är att ”Du skall veta en sak, att jag har större makt än polisen!”

”Visserligen tillåter djurskyddslagen att du går in i ett hem om djuren vistas i det, men den kommentaren är tyvärr också talande för hur många av våra inspektörer upplever sitt uppdrag.” ◀◀

När rädslan styr, blir det fritt fram för de ranghöga!”
Bosse Rendmar är legitimerad psykolog med mångårig erfarenhet av arbete i offentlig förvaltning. Han har sett detta förr.

När kommunikationen utåt inte fungerar speglar den ofta det interna klimatet”, menar Bosse Rendmar.

”Det blir aldrig bättre där ute än det är där inne, är en gammal sanning. Brister i ledarskapet, oklarhet över uppdraget och otydliga interna spelregler ger möjlighet för ranghöga personer att sätta sin prägel på hela verksamheten. Inte sällan blir den interna kommunikationen också rå men hjärtlig, med betoning på rå. Verksamhetsutövare misstänkliggörs i fikaummet och skall behandlas därefter. Eftersom den underliggande rädslan styr, så kommer nya medarbetare att tvingas in i de äldres jargong och arbetssätt.”

DET KRÄVS TRYGGA LEDARE

Bosse slår fast att det krävs trygga ledare som vågar utmana det informella ledarskapets negativa inslag.

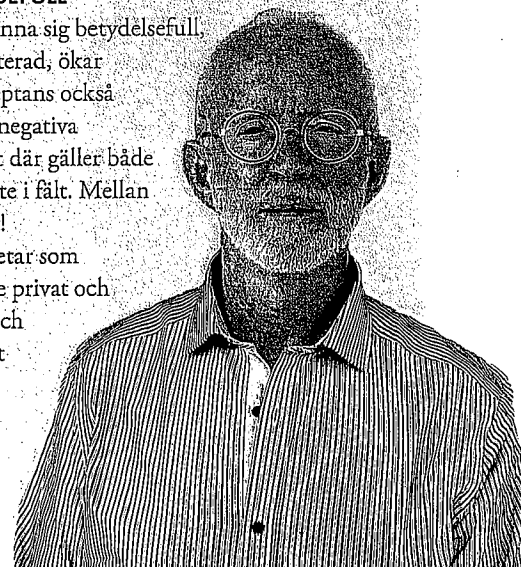
”Något tillspetsat: Går jobbet ut på att bötfulla och sätta dit så många som möjligt, eller handlar det om att framgångsrikt få verksamhetsutövaren att förstå och acceptera de lagar och förordningar som en inspektion tar sin utgångspunkt ifrån?”

Om det är det senare som är uppgiften, krävs att man jobbar fram och förankrar interna spelregler för kommunikationen och sedan även tillämpar dessa externt. Den kommunikativa kompetensen handlar här om att man vet hur man får verksamhetsutövarens öra. Detta får man genom att skapa kontakt, lyssna, bekräfta och inte försätta företrädaren för den granskade verksamheten i onödigt försvar.

KÄNNA SIG BETYDELSEFULL

”Får den granskade känna sig betydelsefull, kompetent och respekterad, ökar möjligheten att få acceptans också för beslut som kan ha negativa konsekvenser. Och det där gäller både i organisationen och ute i fält. Mellan människor, helt enkelt!”

Bosse Rendmar arbetar som psykologkonsult i både privat och offentlig verksamhet och har bland annat jobbat med kommunikation och bemötande i flera av landets miljöförvaltningar.

Av Peter Hillve

En tro på godhet

"Jag tror inte att det finns en gud! Rent logiskt fungerar det inte", utbrast vår snart 15-årige son Henrik när vi diskuterade om han skulle konfirmera sig eller inte. Själv hade jag svårt att hitta bra argument, förmodligen för att jag själv är osäker. Jag tror mer på människans inneboende godhet än på en gud som sitter högt uppe på en piedestal någonstans.

Om vi bortser från själva ceremonin, så ger den lektionstid som leder fram till konfirmationen bra tillfällen för de yngre tonåringarna att få diskutera existentiella frågor, sådant som berör meningen med livet. Även etiska och moraliska frågor behöver diskuteras och det kan vara bra att göra det med fler än sina föräldrar. Derta är en del i att växa upp. Henrik håller med om detta och det blir ett konfirmationsläger i sommar, men det är högst osäkert om det blir en konfirmation.

På tal om godhet, så börjar jag tvivla på att alla förstår vad det är. I förra numret av Lantbrukets Affärer bad vi er läsare att höra av er i frågor som berör myndighetskontakter, inspektioner och liknande. Responsen var omedelbar och det är härliga historier som vi har fått ta del av. Hur kan vårt samhälle acceptera den godtycklighet och okunskap som leder till att människor blir ifråntagna sina inkomstmöjligheter? Där livsverk slås i spillror. Utan någon form av rättslig prövning! Givetvis ska lagar och regler följas, men de "straff" som enskilda

inspektörer ger lantbrukare som "inte sköter sig" står inte i proportion till de "brott" som begåtts.

Jag är fullt medveten om att det finns lantbrukare som sköter sina djur illa och det finns de som medvetet bryter mot lagen på olika sätt. Då är hårdhandskar det enda som hjälper. Men det finns uppenbarligen många situationer där ett resonemang kring problemet och en förståelse för hur allt hänger ihop, hade gjort stor skillnad! Om det finns något gott i alla människor, som jag tror att det finns, då skulle väl inspektörerna kunna arbeta på ett mer mänskligt och respektfullt sätt.

Vi människor är olika på många sätt, men det finns flera grundläggande behov som är gemensamt för de flesta. Vi reagerar positivt på ett vänligt bemötande och godhet. Vi reagerar negativt på kritik och elakhet. Tänk om vi alla skulle försöka göra en god gärning om dagen, vilken skillnad det skulle bli!

Jag önskar er alla en riktigt god sommar!

Agneta Liljebock, Lantbrukets Affärer
och redaktionsproducent

97 procent av våra läsare tycker att Lantbrukets Affärer är en bra tidning!

Svarskupong

Prova på-erbjudande!

– gäller endast förstagångsprenumeranter

Helår, elva utgåvor för endast 490 kr

Ordinarie pris är 613 kr, 6% moms tillkommer.

Du kan även beställa din prenumeration på prenumeration@lime.nu, via vår hemsida (scanna in denna QR-kod) eller via telefon 040-40 86 80

Namn:	
Adress:	
Postnr:	Ort:
Telefon:	E-post:

Skicka inga pengar nu – inbetalningskort kommer.
Lantbrukets Affärer ges ut av Tejarps Förlag, ett fritt och oberoende förlag med rötterna i lantbruksbranschen.

Frankeras ej
Mottagaren
betalar portot

LIME AB
Lantbrukets Affärer

SVARSPOST
200845502
233 20 SVEDALA